

การบรรลุธรรมของพระวัคคลิในวัคคลิสูตร

A Study of The Enlightenment of Vakkali Bhikkhu in Vakkali Sutta

¹พระธณวัฒน์ นิลประกอบกุล และ ²วิโรจน์ คุ่มครอง

¹Phra Tanawat Nilprakobkool and ²Viroj Koomkrong

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโศภิต

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Palisuksa Buddhagosa Campus, Thailand

E-mail: ²koom-krong9@hotmail.com

Received January 28, 2022; Revised February 19, 2022; Accepted May 15, 2022

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาแนวทางการบรรลุธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท 2) เพื่อศึกษาการบรรลุธรรมของพระวัคคลิในวัคคลิสูตร เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาข้อมูลจากคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท และเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง สรุปวิเคราะห์ เรียบเรียง บรรยายเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า พระวัคคลิบรรลุธรรมได้โดยพระผู้มีพระภาคเสด็จไปเยี่ยมพระวัคคลิซึ่งกำลังอาพาธหนัก เมื่อทรงทราบว่ามีความทรมานทุกข์มาก เพราะประสงค์จะเข้าเฝ้าพระองค์แต่ไม่มีกำลังพอที่จะเข้าเฝ้าได้ จึงตรัสว่า การเห็นพระวรกายของพระองค์ไม่มีประโยชน์ ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นชื่อว่าเห็นพระองค์ ผู้ใดเห็นพระองค์ ผู้นั้นก็ชื่อว่าเห็นธรรม และตรัสสอนให้พิจารณาทุกข์เวทนา โดยการเข้าไปกำหนดรู้สภาวะของทุกข์ที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริง ไม่มีการปรุงแต่งสภาวะใด ๆ ทั้งสิ้น เช่น ความรู้สึกเป็นทุกข์ทางกาย เรียกว่า กายิกทุกข์ เป็นต้น และชั้น 5 คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ ว่าไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา แล้วเสด็จกลับไปยังที่ประทับ ต่อมาพระวัคคลิก็ฆ่าตัวตายพร้อมกับการบรรลุธรรม และพร้อมกับการดับจิตนั่นเอง

คำสำคัญ: การบรรลุธรรม; วัคคลิสูตร; คัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

Abstract

The objectives of this article were 1) to study the enlightenment approach found in early Buddhism and 2) to study the enlightenment of Vakkali Bhikkhu that appeared in the Vakkali Sutta. Research data was taken from primary texts of Early Buddhism and other related documents, summed up, analyzed, and compiled in a descriptive style. The result revealed that

Vakkali Bhikkhu attained enlightenment through the Blessed One's visit, who was greatly enraged. Having known Vakkali's serious sickness due to his longing to come and see him; the Buddha said that seeing his flesh body was useless; those who see Dhamma will see him, those who saw him will truly see Dhamma; and taught him to observe pains by defining the state of pains that arise as it really is without any alteration, such as the feeling of bodily suffering, called *Kāyikadukkha*, etc.; and the five aggregates, namely form, feeling, perception, thought, and consciousness, as impermanent, suffering, and non-self, then returning to his dwelling place. Later, Vakkali committed suicide by attaining Arahantship along with the quenching of the mind.

Keywords: The Enlightenment; Vakkali Sutta; Theravada Buddhist Text.

บทนำ

วัคคาลีสสูตรเป็นพระสูตร ว่าด้วยพระวัคคาลิ คือ พระผู้มีพระภาคเสด็จไปเยี่ยมท่านพระวัคคาลิซึ่งกำลังอาพาธหนัก เมื่อทรงทราบว่ามีความทรมานทรมายมาก เพราะประสงค์จะเข้าเฝ้าพระองค์แต่ไม่มีกำลังพอที่จะเข้าเฝ้าได้ จึงตรัสว่า การเห็นพระวรกายของพระองค์ไม่มีประโยชน์ ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นชื่อว่าเห็นพระองค์ ผู้ใดเห็นพระองค์ (ธรรมกาย) ผู้นั้นก็ชื่อว่าเห็นธรรม (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) และตรัสสอนให้พิจารณาชั้น 5 ว่าไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา แล้วเสด็จกลับไปยังที่ประทับ ต่อมาท่านพระวัคคาลิก็ฆ่าตัวตาย และบรรลุอรหัตผล พร้อมกับการดับจิต

ในพระสูตรดังกล่าว จะปรากฏให้เห็นหลักธรรมสำคัญที่พระพุทธองค์ตรัสอยู่เสมอ คือหลักแห่งไตรลักษณ์ ซึ่งหมายถึง ลักษณะที่เป็นสามัญทั่วไป 3 ประการ คือ ความไม่เที่ยง ความเป็นทุกข์ ความมิใช่ตัวตน สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง เรียกตามคำบาลีว่า เป็น อนิจจัง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546) แต่ในภาษาไทยนิยมใช้คำว่า อนิจจัง หมายถึง สิ่งที่ไม่เที่ยง ภาวะที่เป็นอนิจจัง นั้น เรียกเป็นคำศัพท์ตามบาลีว่า อนิจจตา หมายถึงลักษณะที่แสดงถึงความไม่เที่ยง (พระธรรมกิตติวงศ์ ทองดี สุรเตโช, 2554) เรียกเป็นศัพท์ว่า อนิจจลักษณะ สังขารทั้งหลายเป็นทุกข์ ในภาษาไทย บางทีใช้อย่างภาษาพูดว่า ทุกข์เป็นทุกข์ เป็นของคงทนอยู่มิได้ มีสภาวะแห่งความบีบคั้นขัดแย้ง หรือภาวะที่เป็นทุกข์นั้น เรียกเป็นคำศัพท์ตามบาลีว่า ทุกขตา หมายถึงลักษณะที่แสดงถึงความเป็นทุกข์เรียกเป็นศัพท์ว่า ทุกขลักษณะ “ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ความเป็นของมิใช่ตัวตน ภาวะที่เป็นอนัตตานั้น เรียกเป็นคำศัพท์ตามบาลีว่า อนัตตตา หมายถึงลักษณะที่แสดงถึงความเป็นอนัตตา มิใช่ตัวมิใช่ตน เรียกเป็นคำศัพท์ว่า อนัตตลักษณะ

การปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาของพระวัคคาลิ โดยใช้ไตรลักษณ์เป็นบาทฐานนั้น สอดคล้องกับหลักของเวทนาในมหาสติปัฏฐาน 4 ที่เรียกว่า เวทนานุปัสสนา หมายถึง การพิจารณาเวทนาในเวทนา มีบาลีว่า เวทนาสุ เวทนานุปัสสี แปลว่า พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลาย คำว่า เวทนา คำแรก

หมายถึง ความรู้แจ้ง การสวดย การเสพ ความรู้สึก จึงหมายถึง ความรู้แจ้งอารมณ์ ความสวดยอารมณ์ การเสพอารมณ์ ความรู้สึกอารมณ์ เวทนา คำหลัง หมายถึง กองธรรมต่าง ๆ ที่อยู่ในกลุ่มของเวทนา (พระพรหมคุณาภรณ์ ป. อ. ปยุตฺโต, 2557) เรียกว่า เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน ก็คือ การรู้เท่าทันต่อ เวทนาที่เกิดขึ้น ก็เพื่อรู้แจ้งรู้เห็นความเป็นไปของไตรลักษณ์ (พระโสภณมหาเถระ มหาสิลาสาธิต, 2549) โดยมีสติ สัมปชัญญะเป็นตัวระลึกรู้ ตัดกระแสเวทนาที่เกิดขึ้นในจิต เพื่อให้เกิดปัญญา (มานิช น้อยวัฒน์, 2551) ดำรงชีวิตอยู่ด้วยความไม่ประมาท สามารถพัฒนาศักยภาพของตนเอง ทำให้ชีวิตประจำวันอยู่อย่างมีความสุข (อุไรพร ประชาบุตร และ วิไลศักดิ์ กิ่งคำ, 2564) ส่งผลต่อการเป็นแบบแผนที่นำมาสู่การประพฤติปฏิบัติต่อสังคมไทย (ชัยชาญ ศรีหาญ, 2564) เพื่อที่จะเป็นแบบแผนทางปฏิบัติโดยทั่วไปในสังคม (พระสมหมาย สมสิริโธ, 2564) อันจะนำมาซึ่งความสุขในการดำเนินชีวิตของตนเอง ทั้งในปัจจุบันและอนาคต (พระมหาพงศ์ศิริ ปญญาวัชรโร, 2564)

จากการศึกษาในวัคกสิสูตร มีหลักฐานที่เป็นประเด็นการแก้ปัญหาทุกข์เวทนาทางกาย ด้วยการให้เข้าใจถึงหลักความเป็นจริงของชีวิตตามหลักของไตรลักษณ์ คือความไม่เที่ยง ความเป็นทุกข์ และ ความไม่ใช่ตัวตน (Tan & Damnoen, 2020) สารัตถะที่ปรากฏในพระสูตรดังกล่าวมีความสำคัญอันเป็นเหตุให้ผู้วิจัยต้องการที่จะศึกษาแนวทางการบรรลุนิพพานในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาทเป็นเบื้องต้น แล้วจึงจะศึกษาวิธีการบรรลุนิพพานของพระวัคกสิที่ปรากฏในวัคกสิสูตร เพื่อต้องการที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในสังคมปัจจุบันได้ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวทางการบรรลุนิพพานในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท
2. เพื่อศึกษาการบรรลุนิพพานของพระวัคกสิในวัคกสิสูตร

การทบทวนวรรณกรรม

ความสำคัญของวัคกสิสูตร ในสูตรต้นตปิฎก สังยุตตนิกาย ชนธวรรค โดยพระผู้มีพระภาค เสด็จไปเยี่ยมท่านพระวัคกสิซึ่งกำลังอาพาธหนัก เมื่อทรงทราบว่ามีความทรมานทุกข์มาก เพราะ ประสงค์จะเข้าเฝ้าพระองค์แต่ไม่มีกำลังพอที่จะเข้าเฝ้าได้ จึงตรัสว่า การเห็นพระวรกายของพระองค์ไม่มีประโยชน์ ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นชื่อว่าเห็นพระองค์ ผู้ใดเห็นพระองค์ (ธรรมกาย) ผู้นั้นก็ชื่อว่าเห็นธรรม และตรัสสอนให้พิจารณาชั้น 5 ว่าไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา แล้วเสด็จกลับไปยังที่ประทับ ต่อมา ท่านพระวัคกสิก็ขาดชีวิต และบรรลุนิพพาน พร้อมกับดับจิต (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

สรุปว่า พระวัคกสิได้รับพุทโธวาทเพื่อระงับทุกข์เวทนาแล้ว ท่านก็คิดว่าตนเองน่าจะหมดสิ้นกิเลสแล้ว เพราะความที่เหมือนว่าจิตจะสงบระงับจากกิเลสได้ แล้วท่านก็คิดอีกว่า ชีวิตนี้เป็นทุกข์ เรา จะอยู่ไปทำไม เราจักเอามีตมาฆ่าตัวตายแล้ว ได้เอามีตที่คมมาเขี่ยก้อนคอก ทันใดนั้น ทุกข์เวทนามัก

เกิดขึ้นแก่ท่าน เมื่อเป็นเช่นนั้น ท่านจึงได้ทราบว่า ตนเองนั้นยังเป็นปุถุชนอยู่ จึงกำหนดสติทวนเอา กัมมัญฐานข้อเดิมมาพิจารณา เนื่องจากว่าท่านยังไม่ได้ละทิ้งกัมมัญฐาน ในไม่ช้าท่านก็ได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ก่อนที่จะมรณภาพ

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่อง ศึกษาการบรรลุนิพพานของพระวัคคลีในวัคคลีสูตร ครั้งนี้เป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยผู้วิจัยมีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) อันได้แก่คัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539 อรรถกถาภาษาไทย อรรถกถา ฎีกา ปกรณ์วิเสสอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องทำให้ได้ข้อมูลพื้นฐานสำคัญเป็นเบื้องต้น เพื่อให้ทราบถึงการบรรลุนิพพานของพระวัคคลีในวัคคลีสูตร ที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้เป็นหลักฐานปรากฏในพระไตรปิฎก

2. ค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) ศึกษาตำราวิชาการทางพระพุทธศาสนาเถรวาท และงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นอธิบายขยายความเนื้อหาเพิ่มเติมในพระไตรปิฎกอรรถกถาและคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท

3. สรุปเรียบเรียงและนำเสนอข้อมูลโดยวิธีบรรยายเชิงพรรณนา

4. เสนอและตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์โดยอาจารย์ที่ปรึกษา

5. นำเสนอและเผยแพร่ผลงานเพื่อประโยชน์ต่อการศึกษา

6. สรุปผลที่ได้จากการศึกษาพร้อมข้อเสนอแนะ และประเด็นที่จะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาครั้งต่อไป

ผลการวิจัย

1. แนวทางการบรรลุนิพพานในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

คำว่า บรรลุนิพพาน หมายถึง การเข้าถึง หรือการทำให้แจ้งธรรม คือสภาวะของจิตที่เข้าถึงมรรคญาณ 4 ได้แก่ โสตาปัตติมรรคญาณ สกทาคามีมรรคญาณ อนาคามีมรรคญาณ และอรหัตตมรรคญาณ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ซึ่งปัญญาในมรรคจิตเหล่านี้ จะพิจารณาความเกิดและความเสื่อมแห่งรูปและนามตามความเป็นจริงในอริยสัจ มรรคญาณจะทำหน้าที่กำหนดรู้รูปและนามว่าเป็นทุกข์ เป็นเหตุแห่งทุกข์ การทำให้แจ้งในการดับทุกข์ และการทำภาวนาเพื่อออกจากทุกข์ ความระงับจากสังขารทั้งปวง ความสลัดทิ้งอุปธิทั้งหมด ความสิ้นต้นเหตุ ความคลายกำหนด ความดับกิเลส ความเย็นสนิท มีวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของการบรรลุนิพพานก็เพื่อพัฒนาปัญญาให้รู้แจ้งในอริยสัจ 4 เข้าถึงความดับทุกข์ เป็นความสุขที่ไม่มีปัจจัยปรุงแต่ง เพื่อความพ้นจากความทุกข์ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

แนวทางการปฏิบัติเพื่อให้เข้าถึงการบรรลุธรรม แบ่งออกเป็น สมถภาวนา มีความสำคัญต่อการพัฒนาจิต เพราะจิตที่ผ่านการอบรมด้วยสมาธิมาอย่างดีแล้ว จิตถูกไม่ครอบงำด้วยอกุศลธรรมทั้งหลาย เป็นจิตที่ควรต่อการทำงาน โดยเฉพาะเอื้ออำนวยต่อการเกิดขึ้นของกุศลธรรมเบื้องสูง เป็นอุบายวิธีให้จิตมีอารมณ์เป็นที่ยึดเหนี่ยว โดยระดับประคองจิตไว้ด้วยการบริกรรมในอารมณ์นั้น ๆ จนจิตเกิดความสงบ ระวัง ตั้งมั่นอยู่ในอารมณ์เดียว ซึ่งอารมณ์อันที่เป็นตั้งแห่งการบริกรรมจนจิตเกิดเป็นสมาธิขึ้นมาได้นั้น เรียกว่า อารมณ์สมถกรรมฐาน หรือเรียกสั้น ๆ ว่า สมถกรรมฐาน ซึ่งมีทั้งหมด 40 อย่าง คือ กสิณ 10 อสุภะ 10 อนุสติ 10 พรหมวิหาร 4 อรูปกรรมฐาน 4 อาหาเรปฏิกูลสัญญา 1 จตุธาตุววัตถาน 1 (พระพุทโธปิโสเถระ, 2548)

ดังนั้น ในการเจริญสมถกรรมฐาน 40 ประการเพื่อให้เกิดสัมฤทธิ์ผลในการปฏิบัติ ผู้ปฏิบัติควรศึกษาทำความเข้าใจกับองค์ประกอบของการเจริญสมถกรรมฐานเริ่มตั้งแต่การเตรียมตัว หรือการเตรียมความพร้อมของผู้ปฏิบัติ ความสามารถในการละความกังวลที่เป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติ การมีกัลยาณมิตรที่เป็นครูอาจารย์ผู้คอยแนะนำวิธีการในการปฏิบัติ การเลือกพื้นกรรมฐานที่สัปปายะกับจริตของตน การอยู่ในสถานที่ที่มีความสัปปายะต่อการเจริญสมถกรรมฐาน และความเป็นผู้ทำความเพียรอย่างต่อเนื่องและไม่ย่อท้อ

ส่วนวิปัสสนาภาวนา คือ การเจริญวิปัสสนากรรมฐานซึ่งมีอารมณ์ของการเจริญวิปัสสนากรรมฐานที่เรียกว่า วิปัสสนาภูมิ กล่าวโดยย่อ ได้แก่ รูปและนาม วิปัสสนาภูมิมี 6 อย่าง ได้แก่ ชันธ 5 อายตนะ 12 ธาตุ 18 อินทรีย์ 22 อริยสัจ 4 ปฏิจจสมุปบาท 12 (พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ.ปยุตฺโต, 2557) การเจริญวิปัสสนากรรมฐาน เป็นการปฏิบัติที่ไม่ได้เน้นสถานที่ปฏิบัติ ไม่ว่าจะเป็นสถานที่ที่สัปปายะหรือไม่สัปปายะ ก็สามารถปฏิบัติได้ทุกสถานที่และสามารถปฏิบัติได้ทุกจริต องค์ประกอบที่สำคัญของการเจริญวิปัสสนากรรมฐาน มี 5 ประการ คือ มีความยินดีในการเจริญวิปัสสนากรรมฐาน ความเป็นผู้มีมีความรู้ความเข้าใจในอารมณ์ของวิปัสสนากรรมฐาน เป็นผู้มีมีความรู้ความเข้าใจสัจ谛ที่เป็นองค์ประธานของการเจริญวิปัสสนากรรมฐาน เป็นผู้มีมีความเพียรอย่างต่อเนื่อง และมีครูอาจารย์คอยแนะนำในการปฏิบัติ เมื่อผู้ปฏิบัติได้พิจารณาอารมณ์ที่มาปรากฏเฉพาะหน้าอย่างต่อเนื่องตลอดสาย ด้วยใจที่เป็นกลางในอารมณ์สักแต่ว่ารู้ สักแต่ว่าเห็น ไม่ปรุงแต่ง หรือเป็นไปตามอารมณ์นั้น ๆ จนปัญญาเห็นว่า อารมณ์ที่ปรากฏเฉพาะหน้านั้น กำลังเกิด กำลังดับ อารมณ์ใหม่ที่จะมาปรากฏเฉพาะหน้าก็เป็นไปเช่นเดียวกัน จนปรากฏกับปัญญาว่า สิ่งทั้งหลายเกิดขึ้นล้วนเป็นไปตามเหตุตามปัจจัย จนวิปัสสนาญาณในระดับต่าง ๆ เกิดขึ้น จนสามารถเข้าถึงการบรรลุธรรมได้

2. การบรรลุธรรมของพระวัคกลีในวัคกลิสสูตร

การบรรลุธรรมของพระวัคกลี โดยพระผู้มีพระภาคเสด็จไปเยี่ยมพระวัคกลีซึ่งกำลังอาพาธหนัก เมื่อทรงทราบว่ามีอาการทรมานทุกข์มาก เพราะประสงค์จะเข้าเฝ้าพระองค์แต่ไม่มีกำลังพอที่จะเข้าเฝ้าได้จึงตรัสว่า การเห็นพระวรกายของพระองค์ไม่มีประโยชน์ ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นชื่อว่าเห็นพระองค์ ผู้ใดเห็นพระองค์ ผู้นั้นก็ชื่อว่าเห็นธรรม และตรัสสอนให้พิจารณาชั้น 5 ว่าไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็น

อนัตตา แล้วเสด็จกลับไปยังที่ประทับ ต่อมาพระวักกิลีก็ฆ่าตัวตาย และบรรลุนิพพานผล พร้อมกับการดับจิต

สาระสำคัญของพระสูตร คือ พระพุทธเจ้าทรงแสดงทุกขเวทนา และชั้น 5 ว่า ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และเป็นอนัตตา (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2539) แก่พระวักกิลี เป็นเหตุให้พระวักกิลีฆ่าตัวตายพร้อมกับการบรรลุนิพพานผล เนื้อหาของในวัคกิลีสูตรในพระไตรปิฎกและอรรถกถา แบ่งออกเป็น เนื้อหาของวัคกิลีสูตรในพระไตรปิฎก คือ พระผู้มีพระภาคเสด็จไปเยี่ยมพระวักกิลีซึ่งกำลังอาพาธหนัก เมื่อทรงทราบว่ามีความทรมานทุกข์มาก เพราะประสงค์จะเข้าเฝ้าพระองค์แต่ไม่มีกำลังพอที่จะเข้าเฝ้าได้จึงตรัสว่า การเห็นพระวรกายของพระองค์ไม่มีประโยชน์ ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นชื่อว่าเห็นพระองค์ ผู้ใดเห็นพระองค์ (ธรรมกาย) ผู้นั้นก็ชื่อว่าเห็นธรรม (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2539) และตรัสสอนให้พิจารณาทุกขเวทนา และชั้น 5 ว่าไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา แล้วเสด็จกลับไปยังที่ประทับ ต่อมาท่านพระวักกิลีก็ฆ่าตัวตาย และบรรลุนิพพานผล พร้อมกับการดับจิต ส่วนเนื้อหาของวัคกิลีสูตรในอรรถกถา โดยพระอรรถกถาจารย์ได้อธิบายเพิ่มเติมเนื้อหาในพระไตรปิฎกที่ไม่ชัดเจนให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้นเช่น ในพระไตรปิฎกกล่าว สุมิตฺโต วิมฺจุจิสฺสตี แปลว่า พระวักกิลี เป็นผู้หลุดพ้นดีแล้ว จักหลุดพ้น พระอรรถกถาจารย์อธิบายเพิ่มเติมให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้นว่า พระวักกิลีเถระนั้นเป็นผู้หลุดพ้นดีแล้ว จักหลุดพ้นด้วยวิมุตติคืออรหัตผล ได้ยินว่า เทวดาเหล่านั้นทราบว่า พระเถระนี้ปรารถนาวิปัสสนาแล้ว ท่านก็จักบรรลุนิพพานผลโดยไม่มีอันตรายโดยท่านเองใด จึงได้กล่าวอย่างนี้เป็นต้น

ขั้นตอนการปฏิบัติเพื่อการบรรลุธรรมของพระวักกิลีในวัคกิลีสูตร ผู้วิจัยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

1) วิธีการกำหนดทุกขเวทนาเพื่อการบรรลุธรรมของพระวักกิลี เป็นการเข้าไปกำหนดรู้สภาวะของทุกข์ที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริง ไม่มีการปรุงแต่งสภาวะใด ๆ ทั้งสิ้นเช่น ความรู้สึกเป็นทุกข์ทางกาย เรียกว่า กายิกทุกข์ เช่น เป็นไข้ อาพาธ ความเจ็บปวด เมื่อย ร้อน เป็นต้น โดยใช้สติเป็นเครื่องมือในการพิจารณา คือการระลึกได้ มีจิตจดจ่ออยู่กับสิ่งที่ทำ การมีสติช่วยให้รู้ทันทุกข์ กล่าวคือ เมื่อมีทุกขเวทนาจะสามารถควบคุมจิตใจไม่ให้ทรมานทุกข์ และรู้เท่าทันสุขโดยไม่หลงเพลิดเพลินเมื่อมีสุขเวทนา ดังนั้น การมีสติเฉพาะหน้า (พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ. ปยุตฺโต, 2555) จะช่วยแก้ไขทุกขเวทนาทางกายได้ด้วยวิธีการต่าง ๆ และสตินี้ยังสามารถคลายทุกขเวทนาทางใจให้เบาบางลงได้ โดยใช้สมาธิเป็นเครื่องมือในการพิจารณา ถ้าบุคคลที่มีสมาธิดีคือ ถ้ามีขณิกสมาธิยังไม่สามารถจัดหรือบรรเทาทุกขเวทนาได้ ถ้ามีอุปจารสมาธิ จะสามารถบรรเทาทุกขเวทนาเล็กน้อยได้ และถ้ามีอัปปนาสมาธิสามารถที่จะบรรเทาหรือ ระงับทุกขเวทนาที่เกิดขึ้นกับตนเองได้ และโดยใช้ขั้นดีเป็นเครื่องมือในการพิจารณา คือ ถ้าบุคคลมีขั้นดีคือ ความอดทน ได้แก่ อดทนต่อทุกขเวทนาที่เกิดขึ้นกับตนเอง ซึ่งเป็นการอดทนต่อการเจ็บไข้ได้ป่วย ความไม่สบายกาย ความไม่สบายใจของเราเอง หรือความปวด ความเมื่อยล้าที่เกิดขึ้นจากการทำงานเป็นต้น จะทำให้เรามีความสุขไม่ทุกข์มากจนเกินไปวิธีการกำหนดรู้

ทุกขเวทนา คือ รูปรูปสภาวะตามจริง ไม่ใช่การข่มสภาวะ บังคับสภาวะ ฝ่าฝืนต่อสู้หรือเอาชนะสภาวะนั้น แต่ให้สามารถวางใจได้ตรงกับสภาวะที่เป็นอยู่จริง (พระโสภณมหาเถระ มหาสิลาเยตฺต, 2549) ที่สามารถต่อสู้กับทุกขเวทนาได้อย่างค่อยเป็นค่อยไปเช่น พระฉันทเถระกำหนดรู้ทุกขเวทนาเหมือนกันกับพระวัคคลี คือ ทุกขเวทนาที่เกิดขึ้นจากความอาพาธหนักจนทนไม่ได้นำคัสตรามาเพื่อตัวตายโดยการตัดก้านคอ ท่านมีจิตสลดเริ่มตั้งวิปัสสนา กำหนดสังขารเป็นอารมณ์บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์แบบสมลีสีปรีนิพพานแล้ว

2) วิธีการกำหนดรู้ขั้น 5 เพื่อการบรรลุธรรมของพระวัคคลี โดยมีข้อความที่เกี่ยวกับขั้น 5 ในวัคคลีสูตรที่พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามพระวัคคลีว่า วัคคลี เธอจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร รูป เที่ยง หรือไม่เที่ยง พระวัคคลีกราบทูลว่า ไม่เที่ยง ส่วนเวทนา สัญญา สังขารและวิญญาณก็มีนัยเหมือนกัน โดยมีการพิจารณา ขั้น 5 อย่างนี้คือ

(1) การพิจารณารูปขั้นคือ การพิจารณาเห็นความเกิดดับตลอดเวลาอยู่ในไตรลักษณ์เป็นอารมณ์ว่า รูปเป็นของไม่เที่ยง รูปเป็นทุกข์ รูปเป็นอนัตตา เป็นการกำหนดพิจารณาขั้นติริณปริยญา

(2) การพิจารณาเวทนาขั้น คือ การพิจารณาเวทนาจนแจ้งในอารมณ์นั้น เห็นความเกิดดับตลอดเวลาอยู่ในไตรลักษณ์เป็นอารมณ์ว่า เวทนาเป็นของไม่เที่ยง เวทนาเป็นทุกข์ เวทนาเป็นอนัตตา เป็นการกำหนดพิจารณาเวทนาขั้น ขั้นติริณปริยญา

(3) การพิจารณาสัญญาขั้น คือ การพิจารณาจนแจ้งในอารมณ์ จำอารมณ์ที่พิจารณานั้น เห็นความเกิดดับตลอดเวลาอยู่ในไตรลักษณ์เป็นอารมณ์ว่า สัญญาเป็นของไม่เที่ยง สัญญาเป็นทุกข์ สัญญาเป็นอนัตตา เป็นการกำหนดพิจารณาสัญญาขั้น ขั้นติริณปริยญา

(4) การพิจารณาสังขารขั้น คือ การพิจารณาจนแจ้งในอารมณ์ที่พิจารณานั้น เห็นความเกิดดับของอารมณ์ความคิดปรุงแต่งนั้น อยู่ในไตรลักษณ์เป็นอารมณ์ว่า สังขารเป็นของไม่เที่ยง สังขารเป็นทุกข์ สังขารเป็นอนัตตา เป็นการกำหนดพิจารณาสังขารขั้น ขั้นติริณปริยญา

(5) การพิจารณาวิญญาณขั้น (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) คือ การพิจารณาจนแจ้งในอารมณ์ที่พิจารณานั้น จนเห็นการเกิดดับของอารมณ์ทั้งกุศล และอกุศลนั้น อยู่ในไตรลักษณ์เป็นอารมณ์ว่า วิญญาณเป็นของไม่เที่ยง วิญญาณเป็นทุกข์ วิญญาณเป็นอนัตตา เป็นการกำหนดพิจารณาวิญญาณขั้น ขั้นติริณปริยญา

พระพุทธเจ้าตรัสต่อพระวัคคลีทำให้พระวัคคลีที่อาพาธหนักได้พิจารณาธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงคือ การกำหนดรู้ทุกขเวทนา และการกำหนดรู้ขั้น 5 ว่า ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และเป็นอนัตตา เป็นให้ท่านสามารถบรรลุธรรมคือ พระอรหันต์ได้พร้อมกับการฆ่าตัวตายนั่นเอง

สรุป

พระวัคคลีบรรลุธรรมได้โดยพระผู้มีพระภาคเสด็จไปเยี่ยมพระวัคคลีซึ่งกำลังอาพาธหนัก เมื่อทรงทราบว่ามีความทรมานทุกข์มาก เพราะประสงค์จะเข้าเฝ้าพระองค์แต่ไม่มีกำลังพอที่จะเข้าเฝ้าได้ จึง

ตรัสว่า การเห็นพระวรกายของพระองค์ไม่มีประโยชน์ ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นชื่อว่าเห็นพระองค์ ผู้ใดเห็นพระองค์ ผู้นั้นก็ชื่อว่าเห็นธรรม และตรัสสอนให้พิจารณาทุกขเวทนา และชั้น 5 คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ ว่าไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา แล้วเสด็จกลับไปยังที่ประทับ ต่อมาพระวัคคลีก็ฆ่าตัวตายพร้อมกับการบรรลุอรหัตต์ และพร้อมกับการดับจิตนั่นเอง

องค์ความรู้จากการวิจัย

การบรรลุธรรมของพระวัคคลีในวัคคลีสูตร โดยการพิจารณาทุกขเวทนา และชั้น 5 อันเป็นพื้นฐานในการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา เป็นกระบวนการที่ผู้ปฏิบัติจะต้องพิจารณาเพื่อให้เกิดผลต่อการปฏิบัติ สามารถนำไปประยุกต์และปรับใช้กับการเรียนการสอนกัมมัฏฐาน และปรับพฤติกรรมบุคคลให้เหมาะสมเมื่อมีทุกขเวทนาเกิดขึ้น เพื่อพัฒนาชีวิตให้ดียิ่งขึ้น หรือจะเป็นแบบอย่างที่เหมาะสมกับการปฏิบัติที่เหมาะสมต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเห็นว่าควรมีการศึกษารายละเอียดเพิ่มเติมในส่วนของหลักธรรมและพระเถระรูปอื่น ๆ ในแง่มุมอื่น ๆ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ให้ครบในทุก ๆ ด้าน ดังนี้

- 1) ศึกษาการบรรลุธรรมของพระนันทะ
- 2) ศึกษาการบรรลุธรรมของพระโคธิกเถระ
- 3) ศึกษาการบรรลุธรรมของพระปุตติคัตตเถระ

เอกสารอ้างอิง

- ชัยชาญ ศรีหาม. (2564). วิเคราะห์คำสอนวิปัสสนาในเตภูมิกถาที่มีผลต่อคตินิยมเชิงพุทธในสังคมไทย. *วารสาร มจร ภาวศึกษาพุทธโฆสปริทรรศน์*, 7(1), 12-26.
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2554). *พจนานุกรม เพื่อการศึกษาพุทธศาสนา คำว่าดี*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2557). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 27). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2555). *พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย*. (พิมพ์ครั้งที่ 35). กรุงเทพฯ: พลิตัม.
- พุทธโฆสเถระ. (2548). *คัมภีร์วิสุทธิมรรค*. (สมเด็จพระพุทธมาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถระ), แปล). (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: ธนาเพรส.

- พระมหาพงศ์ศิริ ปญญาชีโร. (2564). วิเคราะห์ทานบารมีในคัมภีร์อรรถกถาชาดก. *วารสารสหวิทยาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 4(1), 63–73.
- พระสมหมาย สมสิริโช. (2564). ศึกษาการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาในอาสิวิโสปมสูตร. *วารสาร มจร บาลีศึกษาพุทธโฆสปริทรรศน์*, 7(2), 129–139.
- พระโสภณมหาเถระ (มหาสิสยาตอ). (2549). *มหาสติปัฏฐานสูตร*. (พระคันธสาราภิงค์, แปล). กรุงเทพฯ: ไทยรายการพิมพ์.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2552). *อรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มานิช น้อยวัฒน์. (2551). *อนุพุทธพิกิตาและอริยสัจ*. กรุงเทพฯ: ชมรมอนุรักษธรรม.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์.
- อุไรพร ประชาบุตร และ วิไลศักดิ์ กิ่งคำ. (2564). ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างอานาปานสติกับไตรลักษณ์ในคัมภีร์พระพุทธานุญาต. *วารสาร มจร บาลีศึกษาพุทธโฆสปริทรรศน์*, 7(2), 1–12.
- Tan, C. C., & Damnoen, P. S. (2020). Buddhist Noble Eightfold Path Approach in the Study of Consumer and Organizational Behaviors. *Journal of MCU Peace Studies*, 8(1), 1–20.